

регіонального розвитку / А. Ткачук, К. Меддок, О. Мрінська, Ю. Третяк. – Режим доступу : gazeta.dt.ua/internal/derzhavna-regionalna-politika-v-ukrayini-vid-deklaraciy-do-regionalnogo-rozvitku-.html, 2013.

3. **Долішній М. І.** Регіональна політика на рубежі ХХ – ХХІ століть: нові пріоритети / М. І. Долішній. – К. : Наук. думка, 2006 – 511с.

4. **Іжа М. М.** Система регіонального управління: світовий досвід і Україна : монографія / М. М. Іжа. – О. : Друк. дім, 2011. – 368 с.

5. **Конституція** України // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

6. **Про затвердження** Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014 р. № 385. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF.

7. **Про Концепцію** державної регіональної політики : Указ Президента України від 25 трав. 2001 р. № 341/2001. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341/2001.

8. **Про стимулювання** розвитку регіонів : Закон України від 8 верес. 2005 р. № 2850-IV. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2850-15.

9. **Bufon M.** Regional policies and cross-border cooperation: new challenges and new development models in Central Europe / M. Bufon, V. Markelj // Revista Romana de Geografie Politicano. – 2010. – 1 May. – P. 18 – 28.

10. **Halkier H.** Regional development agencies: European trends and experiences / H. Halkier. – Access mode : vbn.aau.dk/files/56299279/halkier_malatya_120711x.doc, 2012.

List of references

1. **Holikova T. V.** Evoliutsiia naukovykh pohliadiv na orhanizatsiiu derzhavnoho upravlinnia ekonomichnym rozvytkom rehioniv (XX – pochatok XXI st.) / T. V. Holikova. – Rezhym dostupu : www.info-library.com.ua/books-text-10927.html, 2009.

2. **Derzhavna** rehionalna polityka v Ukraini: vid deklaratsii do rehionalnoho rozvytku / А. Ткачук, К. Меддок, О. Мрінська, Ю. Третяк. – Режим доступу : gazeta.dt.ua/internal/derzhavna-regionalna-politika-v-ukrayini-vid-deklaraciy-do-regionalnogo-rozvitku-.html, 2013.

3. **Dolishnii M. I.** Rehionalna polityka na rubezhi XX – XXI stolit: novi priorytety / M. I. Dolishnii. – К. : Nauk. dumka, 2006 – 511s.

4. **Izha M. M.** Systema rehionalnoho upravlinnia: svitovi dosvid i Ukraina: monohrafiia / М. М. Іжа. – О. : Друк. дім, 2011. – 368 с.

5. **Konstytutsiia** Ukrainy // Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – Rezhym dostupu : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

6. **Pro zatverdzhennia** Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 serp. 2014 r. № 385. – Rezhym dostupu : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF.

7. **Pro Kontseptsiuu** derzhavnoi rehionalnoi polityky : Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 25 trav. 2001 r. № 341/2001. – Rezhym dostupu : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341/2001.

8. **Pro stymuliuvannia** rozvytku rehioniv : Zakon Ukrainy vid 8 veres. 2005 r. № 2850-IV. – Rezhym dostupu : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2850-15.

Надійшла до редколегії 27.03.15

УДК 351.83

Олена МИХАЙЛЕНКО

*Національна академія державного управління
при Президентів України*

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ТРАНСФОРМАЦІЯ АКСІОЛОГІЧНИХ НАСТАНОВ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї ЯК ЧИННИК ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОЇ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Розглядається проблема трансформації інституту сім'ї в сучасному суспільстві. Визначаються основні фактори, які впливають на зміну аксіологічних настанов сім'ї. Розглядаються історичні умови, у ході яких відбувається розвиток і формування ціннісних уявлень про сім'ю та взаємини в ній. Розкривається роль впливу ідеології на сутність сімейних цінностей суспільства, а з іншого – зміні ролі сім'ї в суспільстві. Це, у свою чергу, зумовлює появу нових форм організації сімейно-шлюбних відносин. Висвітлюється вплив інформаційних чинників, які на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій та ЗМІ є одним з основних трансляторів створення іміджу інститутів сім'ї та шлюбу. Зазначається, що аналіз основних чинників, які впливають на трансформацію аксіологічних настанов сім'ї, має стати передумовою для визначення напрямів державної сімейної політики щодо зміцнення цінності сім'ї в українському суспільстві.

Ключові слова: інститут сім'ї, цінність сім'ї, трансформація цінностей, історичні умови, ідеологічні умови, інформаційні чинники, державна сімейна політика.

Olena Mykhailenko. The transformation of axiological guides of the family institute as a factor of determining the directions of the state family policy

The article considers the problem of transformation of the family in contemporary society. The main factors that affect on the change of the axiological settings of the family are defined. The historical conditions during which the development occurs and forming ideas about family values and relationships in it

are considered. The role of the ideology influence on the essence of family relationships is disclosed. This is reflected, on the one hand, the transformation of social values of society, on the other - changing the value of the family in society. It leads to the occurrence of new forms of family relations. The impact of information factors in the current development of information technology and the media is one of the major compilers to create the image of the family and marriage highlighted. The author notes that the analysis of the key factor that affects the transformation of the axiological settings family is a necessary condition for determining the directions of the Family Policy to strengthen the family values in Ukrainian society.

Key words: institution of the family, family values, transformation of values, historical conditions, ideological factors, information factors, state family policy.

У житті суспільства змінюються не тільки процеси і явища, але й системи цінностей. Модернізація зачепила й інститут сім'ї, у розвитку якого можна спостерігати зміну аксіологічних настанов, як внутрішніх – сімейно-шлюбних відносин, так і зовнішніх – цінності сім'ї як суспільного інституту.

Головним завданням сьогодення є формування сімейно орієнтованої політики, націленої на підтримку сучасної української родини, на затвердження традиційних сімейних цінностей. З'ясування характеру та особливостей сімейних трансформацій є передумовою визначення цілей, завдань, основних напрямів державного регулювання розвитком інституту сім'ї в Україні.

Дослідженню сім'ї та її соціальної значущості присвячені праці видатних соціологів О. Конта, Ф. Ле Пле, Е. Гідденса, що розглядали сім'ю як базовий осередок суспільства та типи сімей як засіб розуміння історичного руху функціонування суспільства в цілому. Соціальна цінність сім'ї висвітлена в працях радянських дослідників А. Г. Харчева, Д. І. Чеснокова, М. Д. Шиміна. Сім'ю та її цінність з погляду проблем сучасної демографічної ситуації розглядали такі дослідники, як А. І. Антонов, В. А. Борисов, А. Г. Вишневський, А. Г. Волков, В. В. Єлізаров, С. М. Лібанова, В. М. Медков та ін. Питання динаміки системи цінностей сім'ї та ціннісних орієнтацій вивчали В. В. Гаврилюк, Л. І. Савінов, Т. В. Свядьбіна, Н. А. Трикоз.

Однак, незважаючи на наявність серйозних теоретичних розробок, наукових праць, проблеми ціннісних орієнтацій сім'ї в сучасному українському суспільстві досліджуються в межах соціології, педагогіки, психології й залишаються поза увагою науковців з державного управління. Роботи українських науковців (Т. В. Кондратюк, О. М. Кулик, Л. М. Мельничук, С. М. Лепеха) присвячені переважно механізмам реалізації державної сімейної політики в Україні та майже не висвітлюють питання соціальної цінності сім'ї на рівні особистості, суспільства й держави в їх взаємозв'язку та історичності.

Метою даного дослідження є аналіз основних чинників, що впливають на трансформацію аксіологічних настанов сім'ї.

Сучасна сім'я трансформується в нуклеарну за формою та змістом. Цей процес є глобальним, він характеризується зміною функцій сім'ї, потребою родини та окремих її членів у сімейному способі життя; змінами у взаєминах сім'ї та зовнішнього світу, сімейної моральності тощо.

Ряд науковців визначають перехід від розширеної сім'ї до нуклеарної як ослаблення соціального інституту сім'ї, його занепад. Зокрема, Д. Попеное, розглядаючи ситуацію, що склалася в США наприкінці ХХ ст., указує на існування трьох ключових вимірів ослаблення цього соціального інституту. Ідеться, по-перше, про інституційну згуртованість, або вплив, який чиниться на його учасників; по-друге, про здатність виконувати основні функції; по-третє, про здатність впливати на інші соціальні інститути. Ознаки ослаблення інституту сім'ї Д. Попеное вбачає в незалежності та груповій розрізненості окремих її членів, через що згуртованість групи в цілому зменшується. Слабшають соціальні зв'язки між подружжям, дітьми й батьками, наслідком чого є зниження авторитету останніх, зростає значущість групи ровесників, посилюється вплив ЗМІ. Істотних змін зазнає функція так званого економічного співробітництва. Відносини в родині аналогічні діловому партнерству. Люди менш охоче вкладають час, гроші й енергію в сімейне життя, воліючи витратити все це на себе. Відбувається ослаблення концентрації уваги до дітей і сім'ї. Зменшується значення фамілізму як культурної цінності. Ознакою занепаду інституту сім'ї науковець вважає також втрату родинною суспільної значущості, здатності впливати на інші соціальні інститути. У зв'язку із занепадом землеробства та зростанням промисловості сім'я втратила значення робочого місця, а зі зростанням загальної освіти – значення школи. Ототожнення себе з родиною, відданість родині, взаємодопомога, турбота про збереження цілісності сім'ї, підпорядкування інтересів сім'ї інтересам і добробуту сімейної групи поступається місцем як культурної цінності цінностям індивідуальним [2].

Період ХХ – початку ХХІ ст. характеризується кризою інституційних громадських структур. У цей час зникають, змінюються та знецінюються старі й виникають нові соціальні зразки в сімейно-шлюбних відносинах. Сім'я, яка є структуротвірною системою соціального життя, відчула на собі вплив усіх змін, що відбувались у суспільстві.

Аналізуючи сучасний стан сімейних цінностей, необхідно розглянути основні фактори, що впливають на процес трансформації аксіологічних настанов сім'ї. До них належать:

історичні і культурно-ідеологічні умови та інформаційні чинники.

У дослідженнях, присвячених проблемам сім'ї, простежуються основні етапи її еволюції: майже у всіх народів спорідненість по матері передувала спорідненості по батькові; на первинному щаблі статевих відносин поряд із тимчасовими (короткими й випадковими) моногамічними зв'язками панувала широка свобода шлюбних відносин; поступово свобода статевого життя обмежувалася, зменшувалася кількість осіб, які мають шлюбне право на ту чи іншу жінку (або чоловіка); динаміка шлюбних відносин в історії розвитку суспільства полягала в переході від групового шлюбу до індивідуального. Останній тип сімейних відносин стає фундаментом для формування традиційної системи цінностей сім'ї в суспільстві та існує кілька тисяч років без будь-яких серйозних змін аж до початку ХХ ст.

На рубежі ХІХ – ХХ ст. суспільство виходить на новий рівень соціально-економічного розвитку, що супроводжується змінами в традиційному сімейному устрої і системі відносин між подружжям. У світі найбільш поширеними стають ідеї гуманного ставлення до людини як до особистості, що, у свою чергу, позначається на сімейних відносинах.

Після подій 1917 р. сім'я як соціальний інститут зазнала досить серйозних змін. У цей час були підірвані основи інституту сім'ї, які спиралися на релігію і приватну власність, встановлені нові ідеологічні принципи і статеві мораль. Далі кризові елементи в сімейних відносинах поглиблюються громадянською війною.

У 20-х рр. ХХ ст. сімейна політика радянської влади була сповнена суперечностей. Вважалося, що сім'я сприяє соціальному та економічному закріпаченню її членів. Сформована в цей період радянська модель державності висувала на перший план піднесення ролі робочого класу як соціальної основи «диктатури пролетаріату». Радянська держава прагнула зміцнити єдину офіційну ідеологію – комуністичну, що проголошувала, зокрема, емансипацію та спільність жінок/дружин [4].

З 1920 р. в радянській Україні набрали чинності норми шлюбного законодавства Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки: декрети «Про розірвання шлюбу» від 16 грудня 1917 р., «Про громадянський шлюб, дітей та ведення актів громадянського стану» від 18 грудня 1917 р., у яких радянська влада визнавала шлюб, зареєстрований державними органами влади, а не церквою; Цивільний кодекс від 16 вересня 1918 р., який не вимагав для шлюбу жодних дозволів (батьків, опікунів чи начальства), скасовував покарання за перелюб та кровозмішування. Спрощувалася процедура реєстрації шлюбу. До шлюбних стосунків

прирівнювалося і фактичне співжиття, не зареєстроване у відділах РАГСу, яке також давало право на позов щодо призначення аліментів. Простішою ставала і процедура розлучення. Останнє могло відбутися на підставі звернення одного з подружжя, а іншого про розлучення могли проінформувати листівкою від відділу РАГСу. Наголошувалося на добровільності укладання шлюбу; зрівнювалися у правах діти, народжені в зареєстрованому та фактичному шлюбах тощо [1].

У цей час широку популярність набули роботи О. Коллонтай, яка під впливом феміністських ідей початку ХХ ст. про глибоку нерівність, патріархальні відносини в сім'ї і соціумі запропонувала відмовитися від традиційної форми сім'ї та сімейного життя. Вона писала про «революцію побуту», вказувала на те, що сім'я – це пережиток минулого й потребує реорганізації шляхом соціалізації домашньої праці (організацію громадських їдалень, дитячих комбінатів, пралень, будинків-комун, ремонтних майстерень, фабрик-кухонь, дитячих садків і ясел). Проводилася ідеологічна пропаганда трансформації хатнього господарства в соціальну трудову галузь, пропагувалося звільнення жінки від ведення домашнього господарства, перевага соціального виховання дітей над сімейним.

У перші роки існування Союзу Радянських Соціалістичних Республік, до складу якого в 1922 р. увійшла Українська Радянська Соціалістична Республіка, влада надавала перевагу інформаційно-психологічному механізму державного регулювання шлюбних відносин, який передбачав використання ЗМІ (газет, плакатів, радіо), мистецтва з метою формування суспільної думки, норм і стандартів шлюбної поведінки, що відповідали комуністичній ідеології [4]. У цей час значного поширення набуває нуклеарна сім'я, поява якої є «побічним» продуктом індустріалізації, пов'язаним із тенденцією до індивідуалізації приватного життя і масштабними міграціями.

Індустріалізація, урбанізація, колективізація, Голодомор 1932 – 1933 рр., репресії 1937 – 1938 рр. негативно позначилися на демографічній ситуації в Україні наприкінці 1930-х – на початку 1940-х рр. Предметом пропаганди державної влади стають сімейний спосіб життя і багатодітність. Орієнтацію на багатодітність у сім'ї український радянський педагог і письменник А. С. Макаренко пояснює тим, що сім'я з однією дитиною втрачає колективні ознаки, що ускладнює первинну соціалізацію дитини.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 8 липня 1944 р. «Про збільшення державної допомоги вагітним жінкам, багатодітним і самотнім матерям, посилення охорони материнства і дитинства, про встановлення вищого ступеня відзнаки – звання “Мати – героїня” і

заснування ордена “Материнська слава” та медаль “Медаль материнства”» змінився статус сім’ї та процедура розлучення. Зокрема:

– нормативно-правове значення надавалося лише шлюбом, які були зареєстровані в певному порядку (особи, які вступили в шлюб з 1926 по 1944 рр. повинні були зареєструвати свої шлюбні відносини, в іншому випадку шлюб офіційно вважався недійсним);

– змінювалася процедура розлучення: уведено обов’язковий судовий розгляд у випадку розлучення з процедурою примирення в народному суді й вирішенням справи по суті тільки у вищій судовій інстанції; шлюб розривався в разі визнання судом необхідності його припинення; справам про розлучення став надаватися широкий розголос (публічне судочинство із залученням свідків, обов’язкова публікація в місцевій пресі оголошень про слухання справ про розлучення);

– заборонялося встановлювати батьківство стосовно дітей, народжених поза шлюбних відносин (діти, які були народжені поза шлюбного союзу, не мали права отримати прізвище батька, навіть у разі згоди останнього; дитина отримувала прізвище матері, а в метриці, у пункті, де вказується батько, ставили прочерк) [3].

У радянській державі сформувався певний підхід до сім’ї, що характеризувався такими рисами:

– сім’я – найважливіший інститут радянського соціуму, що перебуває під державним і партійним контролем;

– інститут материнства – найважливіша соціальна функція;

– держава відповідає за соціалізацію дітей, навчання, охорону їх здоров’я;

– жінки-матері відповідають за сім’ю і сімейний побут, за дітей (їх здоров’я, освіти, виховання).

У межах радянської системи сімейно-шлюбні відносини були концептуалізовані як основний гендерний контракт «працюючої матері». Наслідком цього стала легалізація подвійного навантаження на жінок-матерів, хоча державою і надавалися додаткові «охоронні» права, майже невідчутні пільги, формувалась соціальна інфраструктура (декретна відпустка, оплачувана державою, дитячі посібники, доступні дитячі дошкільні та позашкільні заклади тощо). Необхідно зазначити, що якість послуг, запропонованих державою та соціальними установами, так само як і рівень розвитку виробництва товарів повсякденного попиту, до 70-х рр. ХХ ст. були вкрай низькими й мало відповідали вимогам створюваного «суспільства масового споживання» [5].

Лібералізація політичного режиму та соціально-економічних умов розвитку в другій половині 1980-х рр. сприяла пом’якшенню адміністративного механізму державного регулювання шлюбно-

сімейних відносин, а на початку 1990-х рр. в умовах трансформації до ринкової економіки його було остаточно скасовано.

Стан сім’ї, на нашу думку, більшою мірою, ніж будь-який інший інститут соціалізації, залежить від ідеології сімейного життя, від того набору цінностей колективного та індивідуального буття, що пропонується офіційними установами, суспільною мораллю і засобами впливу на світогляд людей. В Україні протягом століть інститут сім’ї підтримувала ідеологія патріархально влаштованої і багатодітної сім’ї, яка перебувала під впливом православ’я та інших традиційних релігій. Ця ідеологія почала розхитуватися із середини ХІХ ст. і вже на початку ХХ ст. відбувається ослаблення родини у формі союзу подружжя, батьків і дітей і зниження її виховної ролі.

Прихильники комуністичної ідеології зосереджували увагу на суспільстві з його проблемами, потребами тощо. Так, за Конституцією і законами СРСР сім’ю визнавали необхідним осередком суспільства, їй гарантувався державний захист. Ідеологічний фундамент традиційної сім’ї ще більше зміцнився після закінчення Великої Вітчизняної війни; саме в такій сім’ї вбачалась тоді можливість подолання демографічних наслідків воєнних втрат.

Відмовившись у 1991 р. від комуністичної ідеології, Україна вибрала демократію та західні ліберальні цінності, що поєднують політичні свободи й ринкову модель економіки.

Суть ідеології економічного лібералізму – ринкові відносини, що реалізуються через здорову конкуренцію, з домінуючою метою – отримання прибутку. Ці процеси впливають на ціннісні орієнтації особистості неоднозначно. З одного боку, вони, безперечно, пробуджують ініціативу, активність, енергію людей, розширюють можливості для розвитку здібностей і творчості особистості, а з іншого – розвиток економічного лібералізму та конкуренції може призвести до таких наслідків, як подвійна мораль, загальне відчуження, психічні фрустрації тощо.

Цінності особистості трансформуються під впливом цінностей ринку і набувають характеру ринкових цінностей. Не тільки матеріальне, а й духовне життя суспільства й особистості будуються за законами ринкових відносин та економічного обміну. Крім того, поряд із духовними, соціальними та економічними труднощами сім’я переживає психоемоційний розлад у контексті ринкових відносин.

Зароджуючись у сфері економіки, суперництво поширюється на всі інші види діяльності і пронизує сферу сімейних відносин, міжособистісні зв’язки. Ураховуючи соціокультурну атмосферу в суспільстві, розвиток і поширення принципів ринкової економіки на всі сфери життєдіяльності людини, включаючи й інститут сім’ї,

значна частина людей приречена на невроз, що стає типовим для сучасного суспільства. У гонитві за збагаченням люди перебувають у постійному стані напруження, не маючи у своєму житті ніякого резерву часу, життєвого простору для відпочинку, розслаблення, роздумів. Наслідком цих руйнівних процесів можуть бути як фізіологічні синдроми, так і емоційні проблеми, наприклад, депресія, тривожність, безсоння, дратівливість.

Породжені ринком цінності, такі як егоїзм, постійна жага задоволень, безперервне почуття невдоволеності й безперервного споживання виявилися діаметрально протилежними тим цінностям, які більшість батьків хоче прищепити своїм дітям. Як зазначає німецький соціолог Е. Фромм, процеси «тотального відчуження» характерні для суспільств, де панують ринкові відносини. Ідеологія економічного лібералізму впливає не тільки на функції сім'ї, а й на сутність сімейно-шлюбних відносин, їх природу. У роботі «Мати чи бути?» Е. Фромм викриває прагнення людей «володіти любов'ю на зразок володіння будь-якими речами», що особливо характерно для «законного подружжя». Філософ описує типовий випадок деградації цінностей у сімейних відносинах, які, на жаль, характерні не тільки для Західної цивілізації, але й для українського суспільства. Вступаючи на «шлях споживання», людина забуває, що відсутність традиційних сімейних відносин рано чи пізно призведе до розпаду сім'ї або її деструкції [6].

Система цінностей економічного лібералізму не повинна набувати першорядного значення для особистості, тобто бути вищою цінністю. Вони повинні сприяти розвитку особистісних якостей індивіда, таких як ініціативність, креативність мислення, мобільність.

Необхідно зауважити, що існує діаметрально протилежний погляд, де ринкові відносини розглядаються як необхідні умови для реалізації свободи й особистісних ініціатив індивіда, у тому числі у сфері сімейно-шлюбних відносин. Американський філософ японського походження Ф. Фукуяма в книзі «Великий розрив» переконливо показав позитивну залежність ринку від сім'ї, пояснюючи це тим, що будь-які цінності перетворюються на капітал не інакше, як унаслідок функціонування соціального капіталу. Тільки тоді, коли між людьми існують стійкі соціальні зв'язки, стає можливим будь-який обмін цінностями між людьми. Духовні цінності – це людський капітал; майно – фінансовий і промисловий. Соціальні зв'язки, що сприяють функціонуванню людського і фінансово-промислового капіталів, утворюють суть соціального капіталу. Фукуяма пов'язує здатність людини створювати, утримувати та розвивати соціальні зв'язки (соціальний капітал) із сімейним

досвідом, набути індивідом у процесі життєдіяльності. Науковець переконаний, що ринок не руйнує сім'ї, він є умовою обміну цінностями. Фукуяма аналізує суспільства з розвинутою системою ринкових відносин, які одночасно культивують інститут сім'ї. Серед таких: Китай, Південна Корея, країни Латинської Америки (для країн такого типу характерний високий рівень соціального капіталу всередині сім'ї) та Японія (одна з найбагатших країн, де ринкові відносини панують не один десяток років; при цьому родина не втратила своєї значущості, функцій або цінності) [7].

Сучасне українське суспільство перебуває в стадії адаптації до принципів і цінностей економічного лібералізму, серед яких основними є: індивідуальність, конкуренція, свобода вибору, різноманіття, ініціативність, обмеження втручання держави. Під впливом цих принципів відбувається трансформація всіх соціальних відносин, що повною мірою стосується і сімейно-шлюбної сфери. Українська родина, будучи суб'єктом соціально-економічних відносин, стає носієм цінностей ідеології економічного лібералізму, що, у свою чергу, обумовлює процес заміни ними таких традиційних сімейних цінностей, як колективізм, престиж батьківства, сімейне дозвілля тощо.

Однак ці процеси впливають на формування нової системи соціальних цінностей, в основі якої лежать норми моральності, основоположними серед яких є повага до особистості, визнання права власності, самореалізація та самоідентифікація, право на соціальну та правову захищеність. Звідси виникає дуалізм впливу ідеології економічного лібералізму на сутність сімейних відносин, що виражається, з одного боку, у трансформації соціальних цінностей суспільства, а з іншого – зміні ролі сім'ї в суспільстві, що спричиняє появу нових форм організації сімейно-шлюбних відносин.

Одним із головних факторів, що впливають на розвиток інституту сім'ї в сучасному суспільстві, є широкий вплив інформаційних технологій. Медіа-простір неминуче вбирає в себе функції середовища соціалізації індивідуума. ЗМІ, реклама, популярні передачі, художні фільми транслюють певні ціннісні настанови щодо інституту сім'ї і шлюбу. У сучасному світі інформаційних технологій ЗМІ є одними з основних трансляторів створення сімейно-шлюбного іміджу, успішно висвітлюючи певні норми поведінки в сімейно-шлюбній сфері, які сприймаються людьми як свого роду стандарт.

Мас-медіа, будучи важливим компонентом соціальної сфери суспільства, є чинниками формування індивідуального світогляду і створення ціннісної орієнтації соціуму. Вони здійснюють не тільки ідеологічний вплив на суспільство, сім'ю, особистість, але є

трансляторами культурних здобутків: активно впливають на прийняття або заперечення різного роду цінностей культури.

Провідну роль у формуванні стандартизованої сімейно-шлюбної поведінки молоді України сьогодні все активніше відіграє телебачення. На відміну від преси та радіопередач, для телебачення характерне поєднання аудіального та візуального каналів сприйняття в процесі споживання особою телепродукції, що значно збільшує силу впливу інформації. Вагомого значення в цьому процесі набувають різноманітні телесеріали, художні фільми, особливо російського та західного виробництва, передачі про родини відомих людей, сенсаційні повідомлення щодо особистого життя зірок тощо. Сучасні медіа-продукти орієнтують людину на гедоністичний спосіб та споживацьке ставлення до життя. На цьому тлі відбувається девальвація образу традиційної української родини.

Усе більшого поширення набуває такий продукт ЗМІ, як реклама. Специфічність рекламного повідомлення зумовлена обмеженістю в часі та прагненням досягти максимального впливу на вподобання, смаки споживача, аудиторії, що виводить її на перше місце в процесі формування та закріплення стереотипів, норм та принципів фамілістичної поведінки, сімейно-шлюбної взаємодії, гендерних ролей тощо.

Повторюваність однотипних фамілістичних схем в ЗМІ знецінює людські стосунки. Замість пошуку можливих шляхів спільного життя подружжя, дітей, спільних цілей та їх досягнення молодь привчають надавати перевагу запропонованим схемам шлюбно-сімейної поведінки без власних суб'єктивних оцінок. ЗМІ продукують певні зовнішні атрибути «щасливої родини» (житло, у якому живе родина; одяг; зовнішній вигляд; доглянутість подружньої пари та їхніх дітей), нівелюючи при цьому зміст стосунків між членами сім'ї.

Негативно впливає на формування традиційних сімейних цінностей українців глобальна інформаційна мережа Інтернет. Люди надають перевагу інтернет-спілкуванню, проводячи час у соціальних мережах, перестають цінувати свої родини, вважаючи, що в будь-який момент вони можуть створити нові. Свобода вибору спілкування в соціальних мережах, на сайтах знайомств розбещує, створюючи ілюзію того, що навколо величезна кількість людей і завжди можна знайти собі пару. Люди стають менш терпимими до недоліків інших і в таких умовах не квапляться створювати сім'ю. Крім того, у мережі Інтернет розміщено велику кількість відеоконтенту (фільми, серіали, ролики), значна частина якого сімейні цінності не пропагує, а навпаки знецінює. На сьогоднішній день в Україні спостерігається дефіцит якісних телепрограм,

публікацій, які спонукали б молодих людей до створення сім'ї, народження й виховання дітей, допомагали тим, хто вже створив сім'ю.

Отже, основними факторами, які впливають на процеси трансформації аксіологічних настанов сім'ї, є історичні і культурно-ідеологічні умови та інформаційні чинники.

В умовах сьогодення проблеми функціонування соціального інституту сім'ї неможливо буде вирішити, якщо в країні не почне вироблятися і природно входити в суспільну свідомість ідеологія цінності традиційної сім'ї. Державі необхідно регулювати формування ціннісних орієнтирів суспільства, спрямовуючи розвиток відповідних потенціалів у напрямі оптимуму забезпечення життєздатності країни. Нині потрібна ідеологія виховання, заснована на традиційних духовно-моральних цінностях, притаманних нашій країні. Необхідна така ідеологія, де сім'я, школа, громадські організації, ЗМІ діяли б цілеспрямовано, посилюючи позитивну роль держави в житті сім'ї і суспільства на якісно новій основі – пріоритеті сімейного виховання дітей, загальнолюдських цінностей, цінностей сімейного способу життя, цінності людини і її життя. Нагальною необхідністю є переорієнтація ЗМІ з пропаганди крайнього індивідуалізму і агресії, антисімейного способу життя на підвищення престижу сімейного способу життя, популяризацію позитивних моделей сім'ї, відродження вітчизняних сімейних традицій.

Список використаних джерел

1. **Про збільшення** державної допомоги вагітним жінкам, багатодітним і самотнім матерям, посилення охорони материнства і дитинства, про встановлення вищого ступеня відзнаки – звання «Мати-героїня» і заснування ордена «Материнська слава» та медалі «Медаль материнства»: Указ Президії Верховної Ради СРСР від 8 лип. 1944 р. – Режим доступу: www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4500.htm.

2. **Міхєєва О. К.** Проблеми шлюбних відносин у контексті радянської сімейної політики в Україні на початку 1920-х рр. (за матеріалами фахових юридичних видань та газет) / О. К. Міхєєва // Історичні і політологічні дослідження. – 2013. – № 4(54). – С. 128 – 133.

3. **Попеное Д.** Упадок американської сім'ї (1960 – 1990) : огляд і оцінка / Д. Попеное // Психологія сім'ї : навч. посібник / [ред.-сост. Д. Я. Райгородський]. – Самара : БАХРАХ – М, 2002. – С. 153 – 166.

4. **Сичова В.** Напрями вдосконалення механізмів державного регулювання шлюбно-сімейних відносин в Україні в 1920 – 2010-х рр. / О. Сичова, В. Рябенко // Акту. пробл. держ. упр. : зб. наук. пр. – Х. : Магістр, 2014. – № 2(46). – С. 287 – 295.

5. **Шевченко О.** Роль історических факторів в формуванні

ценностных представлений о семье / О. Шевченко // Журн. науч. публикаций аспирантов и докторантов. – 2010. – № 3. – Режим доступа : jurnal.org/articles/2010/sociol4.html.

6. **Фромм Э.** Иметь или быть / Э. Фромм // Величие и ограниченность теории Фрейда. – М. : Айрис-Пресс, 2004. – 384 с.

7. **Фукуяма Ф.** Великий разрыв / Ф. Фукуяма ; пер. с англ. под общ. ред. А. В. Александровой. – М. : Изд-во АСТ : Ермак, 2004. — 474 с.

List of references

1. **Pro zbilshennia** derzhavnoi dopomohy vahitnym zhinkam, bahatoditnym i odynokym materiam, posylennia okhorony materynstva i dytynstva, pro vstanovlennia vyshchoho stupenia vidznaky – zvan'nia «Maty-heroinia» i zasnuvannia ordena «Materynska slava» ta medali «Medal materynstva»: Ukaz Prezydii Verkhovnoi Rady SRSR vid 8 lyp. 1944 r. – Rezhym dostupu : www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4500.htm.

2. **Mikheieva O. K.** Problemy shliubnykh vidnosyn u konteksti radianskoi simeinoi polityky v Ukraini na pochatku 1920-kh rr. (za materialamy fakhovykh yurydychnykh vydan ta hazet) / O. K. Mikheieva // Istorychni i politolohichni doslidzhennia. – 2013. – № 4(54). – S. 128 – 133.

3. **Popenoe D.** Upadok amerikanskoy semi (1960 – 1990) : obzor i otsenka / D. Popenoe // Psihologiya semi : ucheb. posobie / [red.-sost. D. Ya. Raygorodskiy]. – Samara : BAHRAH – M, 2002. – S. 153 – 166.

4. **Sychova V.** Napriamy vdoskonalennia mekhanizmiv derzhavnoho rehuliuвання shliubno-simeinykh vidnosyn v Ukraini v 1920 – 2010-kh rr. / O. Sychova, V. Riabchenko // Akt. probl. derzh. upr. : zb. nauk. pr. – Kh. : Mahistr, 2014. – № 2(46). – S. 287 – 295.

5. **Shevchenko O.** Rol istoricheskikh faktorov v formirovanii tsennostnykh predstavleniy o seme / O. Shevchenko // Zhurn. nauch. publikatsiy aspirantov i doktorantov. – 2010. – № 3. – Rezhim dostupu : jurnal.org/articles/2010/sociol4.html.

6. **Fromm E.** Imet ili byit / E. Fromm // Velichie i ogranichennost teorii Freyda. – М. : Ayris-Press, 2004. – 384 s.

7. **Fukuyama F.** Velikiy razryiv / F. Fukuyama ; per. s angl. pod obsch. red. A. V. Aleksandrovoy. – М. : Izd-vo АСТ : Ermak, 2004. — 474 s.

Надійшла до редакції 07.04.15

УДК 355.41:327.51

Олександр НАГОРНИЧЕВСЬКИЙ

Національна академія державного управління
при Президенті України

Львівський регіональний інститут державного управління

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РЕФОРМУВАННЯМ СИСТЕМИ ТИЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ КРАЇН НАТО

Розглядаються проблеми реформування системи тилового (логістичного) забезпечення Збройних сил України на основі сучасних підходів до управління тилом Об'єднаних збройних сил НАТО в контексті нових геополітичних викликів та загроз. Доводиться, що система матеріального забезпечення Збройних сил України є громіздкою, неефективною, високозатратною, непрозорою. Її структура та функціонування створюють можливості існування корупційних схем. Тільки завдяки ентузіазму волонтерів українські війська в зоні проведення антитерористичної операції мають мінімальне забезпечення. Виділяються основні напрями реформування тилу Збройних сил України на основі аналізу передового досвіду матеріально-технічного (тилового) забезпечення провідних держав.

Ключові слова: логістика, збройні сили, тил, матеріально-технічне забезпечення, реформування.

Oleksandr Nahornichevskyi. Public administration reforms of the armed forces logistics Ukraine in the country NATO

The article is devoted to the problems of reforming the system of rear provision (logistics) of the Armed Forces of Ukraine on the basis of modern approaches to rear management at the Allied Armed Forces of NATO in the context of new geopolitical challenges and threats. It is proved that the system of financial support of the Armed Forces is cumbersome, inefficient, high-cost, non-transparent. Its structure and functioning create the possibility of existence of corruption schemes. The only reason why the Ukrainian troops at the area of counter-terrorism operations have minimal security is an enthusiasm of volunteers. Rear structures itself showed that they require radical reformation just like the Armed Forces of Ukraine in general. The basic directions of reforming the rear of Armed Forces of Ukraine on the basis of the analysis of excellent experience of logistical support in leading states are formulated.

Key words: logistics, armed forces, rear, logistical support, reforming.

Система матеріально-технічного забезпечення збройних сил є їх важливою складовою. Тил збройних сил безпосередньо організує матеріальне, технічне, транспортне та інші види забезпечення в усіх